

RUS TOPLUMUNUN, SEÇKİNLERİN VE DÜŞÜNSEL BİLEŞENLERİN UKRAYNA SAVAŞINA YAKLAŞIMLARI

Rus seçkinlerini oluşturan düşünsel, ekonomik ve siyasi grupların ve/veya koalisyonların Ukrayna'nın gelecekteki rolü ve konumu ile ilgili projeksiyonlarında farklılıklar vardır. Seçkinler arasındaki yaklaşım farklılıklarına rağmen, Rus toplumunda savaşa dair zihinsel ve stratejik bir konsensüsün söz konusu olduğu gözlemlenmektedir.

Doç. Dr. Halit Hamzaoğlu

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Kars Kafkas Üniversitesi, Kars, Türkiye

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik emperyal politikalarının başlangıç noktası sadece reel politik dinamiklerle açıklanması mümkün olmayan bir dizi etkeni içinde barındırmaktadır. Bu etkenler Rus toplumunun, seçkinlerin ve entelektüellerin Ukrayna'yı dünya siyasi haritasında nerede konumlandığı ile birebir bağlantılıdır.

Rusya'daki liberal veya sol eğilimli entelektüellerin bile Ukrayna'nın varoluş hakkına kuşkuyla yaklaşmaları bu noktada dikkat çekici bir gerçekliktir. Muhafazakârlar ve komünistler ise Rusya'nın Ukrayna'ya karşı yürüttüğü savaşı, kolektif Batı'ya karşı bir mücadele olarak ele almaktadır. Bu bağlamda Ukrayna siyasi yönetimini Rusya'yı stratejik yıpratma operasyonunun işlevsel aktörleri olarak tanımlamaktadırlar. Rus seçkinlerini oluşturan düşünsel, ekonomik ve siyasi grupların ve/veya koalisyonların Ukrayna'nın gelecekteki rolü ve konumu ile ilgili projeksiyonlarında farklılıklar vardır. Seçkinler arasındaki yaklaşım farklılıklarına rağmen, Rus toplumunda savaşa dair zihinsel ve stratejik bir konsensüsün söz konusu olduğu gözlemlenmektedir. Bu çalışmada zihinsel ve stratejik konsensüsün hangi şartlarda sağlandığı hususu ele alınmaktadır.

Çalışmamızda Rus toplumunun, seçkinlerin ve ana akım ideolojilerin Ukrayna'ya ve savaşa olan bakış açıları

irdelenmektedir. Çalışmanın ilk bölümünde Rus toplumunun Ukrayna'ya bakışını tayin eden öğeler irdelenmektedir. İkinci bölümde, Rus siyasi seçkinleri üzerinde de büyük etkisi olan ana akım ideolojik bileşenlerin savaşa yaklaşımı analiz edilmiştir. Rus siyasi sisteminde uzun yıllar var olan muhafazakâr-liberal dengenin dönüşümünde, Ukrayna etrafında cereyan eden olayların kuşkusuz büyük bir öneme sahip olduğu açıktır. Bu çerçevede Kremlin politikaları üzerindeki etkisi giderek artan Rus muhafazakarlığının, savaşa yönelik yaklaşımının muhtevassından bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde, esasında farklı siyasi, ekonomik, kültürel ve düşünsel/ideolojik koalisyonlardan oluşan Rus seçkinlerinin savaşa dair beklentileri ve görüşleri incelenmiştir. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Rus siyasi sistemindeki rolünün, söz konusu seçkinler arasındaki denge mekanizmasına bağlı olduğu vurgulanmıştır.

Rus Toplumunun Ukrayna'ya Bakışını Belirleyen Öğeler

Ukrayna ve/veya geniş anlamıyla Ukrayna coğrafyası, Rus tarihinin temel gelişim istikametinde gayet belirleyici bir öneme sahiptir. Ukrayna coğrafyası, Rus tarihinde

devletin tarihsel çekirdeğinin bir parçası olarak görülmektedir. Ukrayna başkenti Kyiv, yaygın olarak 'Rus şehirlerinin anası' olarak tanımlanmaktadır. Rus tarihinde Ukrayna konusundaki en önemli vurgu, Ruslarla Ukraynalıların 'tek bir halk' olduğu iddiasıdır. Rusya tarihi için Ukrayna sadece bir devlet veya mekânsal öge olarak değil, aynı zamanda özel kültürel ve tarihsel bir tür anlamı ihtiva etmektedir. "Bu bakımdan Ukrayna, Rusların kendilerini ve tarihsel yollarını idrak etmek için ve hassaten Rus özbilincinin anlaşılması ve inşası açısından önemlidir."¹

18 Ocak 1654 tarihinde yapılan Pereyaslav Antlaşması ile Bogdan Hmelnitski liderliğindeki Ukrayna toprakları (Zaporijya Kazaklığı) Rusya Çarlığına bağlanmıştır. "Böylece Ruslar ve Ukraynalılar siyasi bir durum sayesinde değil, buna rağmen birleşmiştir."² Sonuçta, "Pereyaslav Antlaşması bütün Doğu Avrupa tarihinde ve Rus İmparatorluğu'nun gelişim istikametinde bir dönüm noktası haline" gelmiş³ ve Rusya, Ukrayna coğrafyasında elde ettiği kazanımlarla büyük bir imparatorluğa dönüşmüştür. Kuşkusuz bu kazanımlar Ukrayna'nın Rusya tarihindeki özel konumunu pekiştirmektedir.

Rusya İmparatorluğu döneminde *Malorossiya* (Küçük Rusya) kavramı, neredeyse Ukrayna coğrafyasını tanımlamak için kullanılmaktaydı. Bu bağlamda Ruslar kendilerini *Velikorossiya* (Büyük Rusya) olarak

tanımlarken, Malorossiya yaklaşımı Ukrayna'nın genel Rus kimliğinin bir parçası olduğuna işaret etmekteydi. Malorossiya, Dinyeper'in orta kesimlerindeki toprakları (modern Ukrayna'nın Kyiv, Cherkassy, Poltava ve Çernigev bölgelerini, aynı zamanda bazı komşu toprakları) içermekteydi. Ayrıca XVIII. Yüzyılın ikinci yarısında Polonya'nın paylaşılması sonucu Rusya tarafından ele geçirilen Volyn ve Podoliya bölgeleri Malorossiya olarak tanımlanmaktaydı. XIX. Yüzyılda kadar Velikorossiya ve Malorossiya arasındaki kültürel farklılıklar Rusya İmparatorluğu'nun izlediği politikalar sonucunda büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Zamanla Ukrayna dili Rusça'nın bir lehçesi olarak ele alınmış ve böylece hem dini (Hristiyan Ortodoks) hem de dil bakımından bir ortak kültür alanı meydana çıkmıştır.

Rusya İmparatorluğu'nun etki alanı dışında kalan Lviv merkezli Batı Ukrayna ise farklı dinamiklerle gelişim göstermiştir. Avusturya-Macaristan egemenliğindeki Batı Ukrayna, Fransız ihtilalinin de etkisiyle Avusturya-Macaristan egemenliğine karşı oluşan milliyetçiliğin merkezi haline gelmiştir. Daha sonra bu milliyetçilik Lehlere karşı yükselmiştir. Nihayetinde ise Rusya'nın yayılmacılığına karşı Batı Ukrayna bölgesi milliyetçi akımların ana üssü olmuştur. Özellikle iki savaş arasındaki dönemde bu milliyetçi akımların faaliyetleri oldukça yoğundu. Özetle Avusturya-Macaristan, Rusya ve Leh karşıtlığı Batı Ukrayna'da milliyetçiliğin temel argümanını

oluşturmuştur. İkinci Dünya Harbi'nden sonra Ukrayna topraklarındaki milliyetçi dalga giderek güç kaybetmiştir. Ancak 1991'de Ukrayna'nın bağımsızlığını elde etmesinden sonraki süreçte, özellikle Ukrayna'nın batısında var olan tarihsel milliyetçi perspektif ulus inşası bakımından bir katalizatör rolünü oynamıştır.

Yaşanan tarihsel süreç sıradan bir Rus'un Ukrayna'ya olan bakış açısını doğrudan şekillendirmektedir. Ruslar, iki halk arasındaki çok sayıdaki aile birliğinin mevcudiyeti, dilsel ve kültürel yakınlık nedeniyle Ukrayna'yı pratikte düşman bir bölge ve hatta "başka bir devlet olarak görmemekteydiler."⁴ En azından savaşa kadar bu bakış açısı egemendi. Ruslar Ukrayna'nın bağımsızlığının geçici bir şey olduğuna ve eninde sonunda Rusya'ya 'tekrar geri döneceğine' inanmaktaydılar. Bağımsız Ukrayna'nın siyasi karar alıcıları ise ilk günden beri aynı duyguları paylaşmamaktaydılar ve bu çerçevede ulus inşası sürecini hızlı bir şekilde tamamlamayı öncelikleymekteydiler.

Sovyet döneminde fiilen Ruslar, Ukraynalılar ve Belaruslar Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) kurucu halkları olarak nitelendirilmekteydiler. Dolayısıyla söz konusu üç halk SSCB egemenliğindeki diğer halklara tahakküm edilmesi sürecinde aynı işlevi görmekteydiler. Bu durum Ruslar ve Ukraynalılar arasındaki 'tek halk' söyleminin pekişmesine yardımcı olmaktadır. SSCB bu pekişmeyi daha da konsolide etmek için demografiyi de kullandı.

Yukarıda bahsi geçen tarihsel arka plan, 1991'den sonra Ukrayna'nın 'Rus Dünyası' (*Russkiy Mir*) düşüncesindeki rolünü belirleyici hale getiren öğelerin olgunlaşmasına zemin hazırlamıştır. "2014'te Kırım'ın ilhakı sürecinde ve genel olarak Ukrayna'ya karşı saldırgan politikalarda söz konusu düşünce temel meşrutiyet aracına dönüştürülmüştür."⁵ Bu düşünce esasında Rus toplumu tarafından da kabul görmüş ve onaylanmıştır. Çünkü Rus toplumu tarihsel sürecin etkisiyle, Ukrayna'da yaşanan gelişmeleri bir iç meselesi olarak görmeyi sürdürmüştür. Yani, tarihsel süreçte ortaya çıkan ve dinamik olan alışkanlıklar bu noktada belirleyici rol oynamıştır. Rusya'nın 2008'de Gürcistan'a yaptığı müdahale bir dış politika meselesi olarak görülürken, Ukrayna'daki objektif ve/veya subjektif herhangi bir gelişme, 'iç mesele' olarak algılanmıştır. Rus siyasi ve askeri karar alıcılarının Ukrayna meselesini gündemde tutmak ve Rus toplumuna onaylatmak açısından, tarihsel arka plan bir tutkal rolünü oynamıştır. Bu durum, Rus emperyalizminin tarihsel süreçte olgunlaşan temel karakteristik özelliklerinin işlevsellik kazanmasına zemin hazırlamıştır.

Ana Akım İdeolojilerin Savaşa Yaklaşımı

Rus siyasi hayatında etkili olan ideolojilerin ve bu ideolojilerin entelektüel sözcülerinin savaşa dair görüş ve

Rusya'nın 2008'de Gürcistan'a yaptığı müdahale bir dış politika meselesi olarak görülürken, Ukrayna'daki objektif ve/veya subjektif herhangi bir gelişme, 'iç mesele' olarak algılanmıştır.

söylemleri gayet önemlidir. Öncelikle, Rus toplumsal ve siyasi hayatında etkili olan belli başlı ideolojilerden bahsetmekte fayda vardır.

2014'ten sonra Rus muhafazakârlığının hem siyasi seçkinler hem de toplum nezdinde etkili bir konuma yükseldiğini gözlemlemek mümkündür. Kırım'ın ilhakı sonrası muhafazakârlık, içinde milliyetçi-ulusalci görüşleri de ihtiva eden belirleyici bir ideolojik bileşen haline gelmiştir. Rusya'daki muhafazakârlar tarihin neredeyse her döneminde emperyal bir çizgide hareket etmiştir. Rus muhafazakârlığı emperyal amaçlarına ulaşmak için liberallerle, milliyetçi ve hatta sol-devrimci gruplarla bile iş birliği yapmaktan imtina etmemişlerdir. Rus muhafazakârlığı, tarihsel bağlamda Rus siyasi tarihindeki önemli olayların merkezinde yer almıştır. Sadece Ekim Devrimi bu bakımdan istisna teşkil etmektedir.

Yeltsin döneminde liberallerle ittifak yapan muhafazakârlar, birçok kazanım elde etmişlerdir. Muhafazakârlar, Putin'in Devlet Başkanlığı'nın ilk dönemlerinde liberallerle olan çapraşık ilişkilerini sürdürmüşlerdir. Ancak, Kırım'ın ilhakı muhafazakârla liberaller arasındaki dış politikadaki fikir ayrılıklarını su yüzüne çıkarmıştır. Her ne kadar liberaller Kırım'ın ilhakını destekleseler de muhafazakârlar ile ciddi bir ihtilafa düşmüşlerdir. Muhafazakârlar, Kırım'ın ilhakı sonrası Ukrayna'nın Odesa, Kharkiv ve Dnepr gibi Rus kültürel etkisindeki bölgelerine yönelik de bir beklenti içerisindeyken, liberallerin Kremlin politikalarındaki belirleyici rolü bu beklentinin hayata geçmesini büyük ölçüde engellemiştir.

Rus muhafazakarlarının önemli bir kanadını oluşturan Avrasyacılar da aynı emperyal saiklerle hareket etmektedirler. Avrasyacılar, Doğu ve Batı unsurlarını birleştirmeye çalışan ve özgün Rusya/Avrasya medeniyetinin histografik ve kültürel temellerini kavramsallaştırmaya çalışmaktadırlar. Avrasyacı düşünce, medeniyetlerin çoğulculuğu ve polisentrizm ilkesi bağlamında Rusya'nın Doğuya ve Batıya ait olmayan özel bir alt kıta tarafından üretilen bağımsız bir tarih ve coğrafi dünya olarak Avrasya olduğunu formüle etmekteydiler.⁶ Avrasyacılar, en başından beri Ukrayna'daki bağımsızlık hareketlerine karşı çıkmakta ve Ukrayna kültürünün ve folklorunun varlığını dar sınırlar çerçevesinde onaylamaktaydılar.⁷ Bu bağlamda önde gelen Avrasyacı entelektüellerin Rusya'nın geleceğini Ukrayna olmadan

Muhafazakârlar, Rusya'nın özgün ve bütünsel bir medeniyet olarak var olduğunu iddia etmektedirler. Buna göre, Rusya hiçbir uygarlık içerisinde yer almamaktadır ve her zaman büyük ölçüde benzersiz ve izole var oluşunu sürdürmüştür.

tasavvur etmedikleri açık bir şekilde ortadadır. Avrasyacılar da diğer muhafazakâr ideolojik bileşenler gibi Ukrayna'yı tarihsel Rusya'nın yapı taşı olarak tanımlamaktaydılar.

Günümüz Rus muhafazakârları, Rusya ile Batı arasındaki tarihsel kavga'nın hiç bitmediğini ve bir aşamadan diğerine geçtiğini vurgulamaktadırlar. Tarihsel bağlamda muhafazakârların teorik yapılarında, Rus tarih felsefesinin gelişiminin başlangıç noktası olan 'Rusya-Batı' ikiliği merkezi bir yeri işgal etmekteydi. Bu çerçevede Rusya'nın Batılı ülkelerle yaşadığı çatışmalar, muhafazakârlar tarafından tarihsel olarak belirlenmiş geleneksel çelişkilerin bir tezahürü olarak ele alınmaktadır.⁸

Muhafazakârlar, Rusya'nın özgün ve bütünsel bir medeniyet olarak var olduğunu iddia etmektedirler. Buna göre, Rusya hiçbir uygarlık içerisinde yer almamaktadır

ve her zaman büyük ölçüde benzersiz ve izole var oluşunu sürdürmüştür. Muhafazakârlar, söz konusu izolasyonun devam etmesini savunmaktadırlar. Rus muhafazakârları, Hristiyan Ortodoksluğu bu izolasyon sürecinde ana hat olarak görmektedirler. Böylece Ortodoksluk Rus düşüncesinin temel yapılarından birisini oluşturmakta ve bu düşüncenin özgünlüğünü sağlamaktadır.

Rus muhafazakârlığı aynı zamanda kendisini radikal sol ve aşırı milliyetçi anlayışlara karşı bir alternatif olarak görmektedir. Bu çerçevede hem radikal solun hem de aşırı milliyetçiliğin, Rusya'yı besleyecek soyut ve somut kavramlardan yoksun olduğuna inanmakta ve bu anlayışların popülerlik kazanmasının toplumsal dokuyu olumsuz etkileyeceğine kanaat getirmektedir.

Hem Kremlin'in politikalarında hem de toplumsal entelektüel dünyada etkili olan liberaller ve/veya liberal eğilimli ideolojiler arasında Ukrayna savaşına dair çeşitli yaklaşımlar vardır. Liberallerin büyük çoğunluğu, Ukrayna'ya karşı savaşın başlangıcına kadar esasında eleştirel bir tutum sergilemekteydiler. Ancak savaşın başlamasıyla belli konularda eleştirilerini sürdürseler de, genel anlamda Ukrayna'nın geleceğine dair muhafazakârlarla benzer düşünceye sahiptirler. Liberal entelektüellerin büyük çoğunluğu Putin'i iç ve dış politika bağlamında eleştirmektedirler. Ancak Rusya'nın büyük bir güç olduğunu ve dolayısıyla dış politikada kendi çıkarlarını savunmak zorunda olduğuna inanmaktadırlar. Bunun yanında liberaller, muhafazakârlardan farklı olarak dış politikayı 'Batı karşıtlığı' üzerinden değil, Rusya'nın

büyük güç statüsünün farklı iş birliği mekanizmalarıyla geliştirilmesi ve desteklenmesi üzerinden okumaktadırlar. Örneğin, Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı Rus liberalleri tarafından coşkuyla karşılanmıştır. Ancak liberaller, Rusya'nın Donetsk ve Lugansk'a etkin bir biçimde angaje olmaması gerektiği hususunda da ciddi eleştiriler yapmışlardır.

Bununla birlikte, Rusya'da Rus liberalizminden doğrudan farklılaşan ve Rusya'nın Ukrayna'daki bütün eylemlerini ağır bir şekilde eleştiren gruplar da mevcuttur. Ancak bu grupların bir kamuoyu oluşturma potansiyelleri yok denecek kadar azdır. Bunun temel nedeni bu grupta yer alan kişilerin sayıca azlığı ve kendilerini ancak sadece sosyal medya gibi iletişim araçlarıyla duyurabilmeleridir. Bu grupların toplumsal tabanı olmadığı için daha çok Batılı kurumlarla iş birliği yaparak ayakta kalma şansları vardır.

Rusya'daki liberal gelenek Batı'dakinden farklıdır, çünkü kendine özgü tarihsel arka plana sahiptir. Rusya'daki liberal entelektüeller veya bu ideolojiden yola çıkan sivil toplum kuruluşları gerçekten de Putin veya Kremlin'deki diğer karar alıcıları sert bir şekilde eleştirmektedirler. Ancak 'Rusya'nın büyüklüğü' ve 'muktedir bir biçimde var olması' konularında diğer ana akım ideolojilerle hemfikirlerdir. Temel farklılık kavramlarla ve yöntemlerle ilgilidir.

Liberaller, muhafazakârların kullandıkları kavramların içini farklı şekillerde doldurmaktadırlar. İki ideolojinin örneğin vatanseverlik (*patriyotizm*) kavramının tanımı ile ilgili düşünsel farklılıkları vardır. Muhafazakârlar, vatanseverliğin temel gayesini Rusya'nın egemen ve tek başına/kendi iradesiyle egemen bir mekân inşa etmesiyle açıklamaktadırlar. Bu çerçevede inşa edici bir formülasyonla bağımsız bir güç merkezi olarak kalmasıyla Rusya'nın büyük güç statüsünü muhafaza etmeyi önceliklendirmektedirler. Liberaller ise Rusya'nın ekonomik ve siyasi olarak açık bir ülke olmasının vatanseverliği olumsuz etkilemeyeceğini savunmaktadırlar. Liberallere göre İmparatorluk Rusya'sı, o dönemki koşullarda Avrupa ile iç içeydi ve bu durum Rusya'yı daha güçlü kılmıştır. Liberaller, muhafazakârların üzerinde durduğu en önemli kavramlardan birisi olan Rus medeniyetinin özgünlüğüne de karşı çıkmaktadırlar. Bu bağlamda Rusya'nın Çar I. Petro'dan beri büyük ölçüde Avrupa medeniyetinin bir parçası olduğuna inanmaktadırlar. Muhafazakârlar ise Avrasya medeniyeti formülü üzerinde durmaktadırlar. Rusya'nın gelecek projeksiyonunun Avrasya ile ilgili olmasının önemine vurgu yapmaktadırlar.

Post-Sovyet Rus liberalizmi milliyetçiliği daha 'ilerici' bir şekilde ele almaktadır. Bu bakımda örneğin Rus liberali olduğunu iddia eden Aleksey Navalny esasında aşırı milliyetçi bir söyleme sahiptir. Muhafazakârlar ise yaygın olarak vatanseverlik terimini kullanmayı tercih etmektedirler. Bu bağlamda muhafazakâr Rus 'ideası' ile

liberal Rus tasavvuru arasında önemli entelektüel farklılıklar mevcuttur.

Rusya tarihine bakıldığında, muhafazakârlarla liberallerin zorunlu veya gönüllü birçok kez düşünsel, siyasi ve iktisadi koalisyonlara girdiği görülmektedir. Örneğin, Çariçe II. Katerina döneminde Rusya'ya kök salmaya başlayan liberalizmin muhafazakârlarla iş birliği yaptığını söylemek mümkündür. Yine XIX. Yüzyılın ortalarından itibaren, Rusya'da artan devrimci hareketlere karşı liberaller ve muhafazakârlar arasında bir fikirsiz koalisyon sağlanmıştır. Ekim Devrimi sürecinde de iki ideoloji Bolşeviklere karşı aynı tutum içerisinde olmuşlardır. Özetle, İmparatorluk Rusya'sı (I. Nikolay dönemi istisna olmakla) muhafazakârla liberaller arasındaki düşünsel koalisyonlar çerçevesinde kendine yeni alanlar açmış ve Rus devlet mekanizması bu iki ideolojiden oldukça faydalanmıştır.

Rus Seçkinleri ve Ukrayna Savaşı

Rusya toplumsal yapısının Ukrayna konusunda belirli bir uzlaşmaya sahip olduğu gözlemlense de benzer bir uzlaşmayı seçkinlerin tutumunda görmek mümkün değildir. Bunun birkaç önemli nedeni vardır. Öncelikle, Rus siyasi ve iktisadi seçkinlerinin bir kısmı eski Devlet Başkanı Boris Yeltsin döneminden beri etkili figürlerden oluşmaktadır. Rus seçkinlerinin diğer kısmı ise Vladimir Putin döneminde oluşan figürlerdir. Yeltsin'in başkanlık döneminden beri etkili olan siyasi karar alıcıların birçoğu Rusya'yı küreselleşmenin önemli bir parçası olarak görmektedirler. Ağırlıklı olarak oligark kökenli ve aynı zamanda Batı'ya ılımlı bakan ekonomik kadrolardan oluşan bu seçkinler liberal eğilimli politikaları hala önemsemektedirler. Putin döneminde ortaya çıkan yeni siyasi seçkinler ise daha ulusalcı-muhafazakâr tutuma sahiptirler. Putin döneminde güç kazanan siyasi seçkinlerin temel özelliği ise *siloviki* (güvenlik bürokrasisi) kökenli olmalarıdır. Bu iki grup arasındaki ayrılıkları ve rekabeti keskin ve uzlaşmaz olarak nitelendirmek yanlış olacaktır. Ancak seçkinler arasındaki bu rekabetin, Ukrayna'ya karşı yürütülen savaşı etkileyen bir faktör olduğunun da altı çizilmelidir. Aynı zamanda seçkinler arasındaki rekabet sadece Ukrayna konusu ile sınırlı değildir. 2024'te yapılacak olan Devlet Başkanlığı seçimi de söz konusu rekabetin belirleyici unsurları arasındadır.

Öncelikle, Rus siyasi ve iktisadi seçkinlerinin bir kısmı eski Devlet Başkanı Boris Yeltsin döneminden beri etkili figürlerden oluşmaktadır. Rus seçkinlerinin diğer kısmı ise Vladimir Putin döneminde oluşan figürlerdir.

Rus siyasi seçkinleri arasındaki rekabetin en önemli alanlarından biri de dış politikaya dair öne sürülen farklı görüşlerde kendini göstermektedir. Bu noktada muhafazakâr ve liberal eğilimli iki farklı perspektifin öne çıktığını gözlemek mümkündür. “Liberaller, Batı ile yeni bir Brest barışını kaçınılmaz ve arzu edilir bulurken, muhafazakârlar Batı ile mücadeleyi öncelemekte ve bu mücadeleyi kendi lehlerine çevirmeye hazır bir görüntü vermektedirler.”⁹

Rusya, merkezinde Putin’in bulunduğu fikrinsel, iktisadi, politik ve toplumsal koalisyonlar aracılığıyla yönetilen bir ülkedir. Rusya tarihine baktığımızda bu olgu yeni bir hadise değildir. Rusya tarihsel olarak birkaç istisnai dönem dışında, esasında siyasi seçkinler arasındaki koalisyonlar tarafından yönetilen bir ülke olagelmıştır. Bu koalisyonlar sadece iktisadi paylaşımı değil, aynı zamanda düşünsel-entelektüel birlikteliği de kapsamaktadır.

Liberal eğilimli seçkinler, Ukrayna’ya karşı yürütülen savaşın sınırlı tutulması ve bu çerçevede savaş ekonomisine geçilmemesi yönünde bir pozisyona sahiptirler. Bunlar, topyekün seferberliğin veya tam teşekküllü savaşın olası fesatlarına vurgu yapmaktadırlar. Muhafazakârların önemli bir kısmı ise Ukrayna’ya karşı tam teşekküllü bir savaşı savunmaktadırlar. Bu çerçevede, savaşın ilk yılında Putin’in ‘sınırlı bir savaşı’ savunan gruba yakın bir çizgide olduğunu söylemek mümkündür. Ancak Putin’in bu tutumu, Ukrayna’nın Kırım köprüsüne yaptığı saldırılarla değişime uğramıştır. Bu değişimin temel nedeni, Kırım meselesinin Rusya’nın jeostratejik hedefleri açısından arz ettiği önemle birebir bağlantılıdır.

Kırım yarımadasının stratejik konumu Ukrayna’nın Karadeniz’e erişimini kısıtlaması bağlamında önem taşımaktadır. Çünkü savaşın başlangıcında Ukrayna’nın Karadeniz ve Azak Denizlerine olan erişiminin kesilmesi birincil hedefler arasında yer almaktaydı. Liberal eğilimli seçkinler, Rusya’nın bu hedefe ulaşması için ‘ne pahasına olursa olsun’ temelli bir stratejiyi benimsemesini sakıncalı bulmaktaydılar. Muhafazakârlar ise Rusya’nın tarih boyu yaptığı savaşlarda elde ettiği kazanımların, temelde deniz jeopolitiği ile bağlantılı olduğuna inanmaktaydılar. Bu nedenle savaş stratejisine dair liberallerle muhafazakârlar arasında ciddi bir fikir ayrılığı mevcuttu.

Öte yandan, muhafazakârlar ve liberallerin kendi içlerinde de belli düzeylerde fikir ve çıkar çatışması içinde oldukları gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, Rus seçkinleri arasında üç özel çıkar grubunun giderek daha da görünür hale geldiğini söylemek mümkündür. Bu çıkar grupları ‘savaşçılar,’ ‘tüccarlar’ ve ‘spiritüalistler’ olarak tanımlayabiliriz. Birinci çıkar grubu silovikilerden, ikinci çıkar grubu büyük şirketlerden ve oligarklardan, üçüncü çıkar grubu ise manevi söylemler, Ortodoksluk ve geleneksel değerleri bir araya getiren muhafazakârlardan oluşmaktadır.¹⁰ Muhafazakârların 2014’ten başlayarak Rus siyasi sisteminde baskın bir güce dönüştüğünü ve sistemin koruyucusu rolünü icra ettiğini söylemek mümkündür. Ukrayna savaşı özelinde ise muhafazakâr ile silovikilerin arasında bir ittifakın oluştuğu görülmektedir. Bu ittifak ikinci çıkar grubunda yer alan ve hem Yeltsin hem de Putin döneminde konsolide olan iktisadi güç merkezlerinin Kremlin politikalarındaki egemenliğini kaybetme korkularını tetiklemektedir. Bu korku savaşın

gidişatını önemli ölçüde etkilemektedir. Kremlin'in Ukrayna'ya karşı gerçekleştirilen savaşı, "özel askeri operasyon" olarak tanımlamasının nedenlerinden birisi de doğrudan seçkinler arası dengenin kurulmasıyla ilgilidir. Çünkü "özel askeri operasyon" tanımı, liberalleri oldukça rahatsız eden 'savaş' tanımından daha öngörülebilir ve sınırlı bir içeriğe sahiptir. Fakat Wagner olayında görüldüğü gibi bu denge oldukça kırılan ve hassastır.

Örneğin, Putin'in çevresindeki iddialı oligarklardan biri olan Yevgeny Prigojin, esasında Wagner'i bir ticari organizasyon olarak görmekteydi. Wagner'in askeri kapasitesini tamamen kendi ticari amaçları için kullanan Prigojin, özellikle Afrika'da ciddi iktisadi kazanımlar elde etmişti. Prigojin'in Ukrayna savaşında sıradan oligarktan öte bir ulusal kahraman olarak Rus toplumuna sunulması silovikler arasında ciddi bir rahatsızlığa neden olmaktadır. Bu bağlamda 23 Haziran 2023'te başlayan Wagner ayaklanmasını silovikler iç savaşa zemin hazırlayan bir ihanet olarak değerlendirmişlerdir.¹¹ Prigojin'in iç savaş çıkarma gibi bir hedefinin olup olmadığı sorusu meşru bir soru olsa da, bu ayaklanma Rus seçkinleri arasındaki sistemsel mücadelenin boyutlarını ortaya koyan çarpıcı bir örnek olarak karşımızda durmaktadır.

Sonuç

Ukrayna toplumsal düzeyde Rusya için büyük önem arz etmektedir. Bu önemin tarihsel ve kültürel arka planı vardır. Kyiv, Rus 'Devleti'nin kurucu unsurları olan Slav kabileleri arasındaki etkileşim bu süreçte belirleyici rol oynamıştır. Rusya imparatorluğu döneminde iki halk Ortodoksluk ve Slavcılık temelinde bir araya gelmiştir. Ancak Rus politika yapıcılar zamanla Ukraynalıları ve bu halkın kültürel özelliklerini görmezden gelmeye başlamışlardır. Sadece folklorik özelliklerinin gelişmesine olanak tanımışlardır. Ukrayna'nın batısında ise Lehler ve Avusturya-Macaristan imparatorluğu aynı yolu izlemeye çalışmışlardır. 1917 Devriminin başlangıcında,

Ukraynalıların dil ve kültürel özerkliğine yönelik bir dizi olumlu gelişmeler yaşansa da daha sonraları Stalin'in baskıcı politikalarıyla birlikte bu süreç kısa sürmüştür. Bununla birlikte İkinci Dünya Savaşı sonrası Ukraynalılar diğer Slav halkları (Ruslar ve Belaruslar) ile SSCB'nin politikalarının şekillenmesinde belirleyici rol oynamışlardır.

Rus toplumsal algısında Ukrayna aynı veya benzer kültürel dokuya sahip, Rusça'yı farklı bir vurguyla konuşan, Ortodoks Rusya ile aynı fiziksel özellikleri taşıyan bir coğrafya olarak görülmektedir. Özellikle SSCB'deki sanayileşme sürecinde ortak ailelerin oldukça fazla olması ve ülke içi göçler nedeniyle bu algı yerleşik bir çerçeve kazanmıştır.

Kuşkusuz bu toplumsal algının sağlanmasında imparatorluk, SSCB ve Rusya Federasyonu dönemlerindeki Kremlin seçkinlerinin politik konfigürasyonları belirleyici bir rol oynamıştır. Rus siyasi, iktisadi ve kültürel seçkinleri arasındaki düşünsel koalisyonlara ve bu koalisyonların farklı perspektiflerine rağmen, Ukrayna'ya bakış tarihsel ve stratejik bir süreklilik göstermektedir. Bu durum Rus siyasi hayatındaki ana akım ideolojiler için geçerlidir.

Rusya'daki ana akım ideolojiler arasındaki tartışmalarda savaşın boyutları, ölçeği ve amaçları konuları merkezi bir yer kapsamaktadır. Örneğin, liberaller sınırlı bir savaşın daha makul olduğunu savunurken, muhafazakârlar Rusya'nın Ukrayna'da daha agresif bir stratejiyi benimsemesini arzulamaktadırlar. Liberallerin aksine muhafazakâr bileşenler, Rusya'nın Ukrayna'daki "özel askeri operasyonu"nun çok yavaş ve belirli tereddütler içeren bir boyutta gerçekleştiğini iddia etmektedirler. Liberaller ise topyekûn bir savaşın Rusya ekonomisi üzerindeki olası etkileri üzerinde durmaktadırlar. Söz konusu ideolojik tartışmalar, farklı düşünsel koalisyonlardan oluşan Rus seçkinleri arasındaki rekabete büyük ölçüde yansımaktadır.

Sonnotlar

- 1 Andrey Marchukov, *Ukrayina v russkom soznaniyi*. Nikolay Gogol i ego vremya, Regnum, Moskova, 2011, s. 13-14.
- 2 Lev Gumilyev, *Ot Rusy k Rossii*, Eksmo, Moskova, 2021, s. 111.
- 3 Vyechaslav Tarbeye, *1954'y god, Ukrayina: 300 let vmeste v russkim narodom, Stranitsii istoriyii, Rossiyskoye Istoricheskoye Obshestvo*, 2022.
- 4 Artur Bulatov, *Rossiya v 2023 godu: smena politicheskoy elit, Voyennoye Obozreniye, Topwar*, 2023.
- 5 Marlene Laruelle, *The "Russian World" Russia's Soft Power and Geopolitical Imagination*, Center on Global Interests, Washington, 2015, s. 1.
- 6 Semyonova, Y. (2007). *Klassicheskoe evraziystvo: prostranstvenniy obraz Rossii*. Summa Filosofii, (7), 2007 s. 217
- 7 Aleksander Posacki, *Slavyanskaya voyna tsivilizatsiyi? Sovremennoye Neoevraziystvo i ukrayinskiy konflikt*, Polska Akademia Umiejetnoscy, Kultura Slowian. Rocznik Komisji Kultury Slowian Pau, 2017, s. 82.
- 8 Elena Linykova, *Otechestvenniye konservatory XIX v. O voyne i ee smyslah: "ochisheniye", "neobhodimosty" i "dolg dlya gosudarstva"*, Setevoye izdaniye Chentra issledovaniyi i analitiki Fonda istoricheskoy perspektivi, 2022.
- 9 Dmitry Trenin, *Rossiya budet nahoditsya v sostoyaniyi konfrontatsiyi s Zapadom eshe dovolna dlitelniye vremya*, Kommersant, 2021.
- 10 Tatyana Stanovaya, *Pyty putinskiy elit na fone tranzita*, Carnegie Endowment for International Peace, 2020.
- 11 Patrushev zayavil, *chto iz-za myateja Prigojina strana byla na grani grajdanskogo konflikta*, Interfax, 2023.